

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ

Тарасова Кристина Ігорівна,

Одеський національний економічний університет

Функціонуючи на ринку, підприємці зіштовхуються з невизначеністю ситуації та мінливістю економічного середовища, що впливає на отримання очікуваного результату. Умови невизначеності, що мають місце у підприємницькій діяльності є предметом дослідження й об'єктом спостереження економістів самих різних профілів.

Виділення і вивчення невизначеності стосовно процесу економічної діяльності підприємств є вкрай необхідним, оскільки при цьому відображається практична ситуація, коли немає можливості здійснювати комерційні, управлінські, фінансові та інші види діяльності в умовах, які не можуть однозначно бути визначені.

У вітчизняній та зарубіжній літературі існує безліч означень терміну «невизначеність». Найбільш повно, на наш погляд, дане поняття розкрито В.А. Черновим та А.С. Шапкіним, на думку яких, невизначеність – це неповне або неточне уявлення про значення різних параметрів у майбутньому, породжуваних різними причинами і, перш за все, неповнотою або неточністю інформації про умови реалізації рішення, у тому числі пов'язаних з ними витратами і результатами [1, с. 17]. Невизначеність, пов'язана з можливістю виникнення в ході реалізації рішення несприятливих ситуацій і наслідків, характеризується поняттям ризику.

В.В. Черкасов причини виникнення невизначеності об'єднує в декілька основних груп:

– недетермінованість процесів, що відбуваються в суспільстві в цілому та в економічному житті зокрема. При цьому недетермінованість є наслідком відсутності можливості їх повного передбачення і прогнозування;

- відсутність повної інформації при організації та плануванні поведінки ринкового суб'єкта, або її суб'єктивний, неякісний аналіз;
- вплив суб'єктивних факторів на результати проведених досліджень (рівень кваліфікації працівників тощо) [2, с. 84].

На наш погляд, даний список є дещо неповним і ми підтримуємо думку С.М. Клименко й О.С. Дубрової, що до причин виникнення невизначеності слід віднести ще й відсутність правдивої інформації щодо фінансово-господарської діяльності підприємств, приховування інформації, а також наявність систематичних, випадкових або механічних помилок в інформації [3, с. 82].

Природа невизначеності може бути класифікована досить широко: невідомість або незнання, фізична невизначеність, недостовірність (неповнота, недостатність), неоднозначність, лінгвістична невизначеність [4].

Існують й інші підходи до класифікації невизначеностей. Найбільш поширеною є класифікація за ймовірністю настання події, згідно з якою невизначеність можна поділити на повну і часткову, а також виділити повну визначеність [3,5].

Повна невизначеність – це такий вид невизначеності, який характеризується близькою до нуля прогнозованістю настання події. В умовах даного виду невизначеності підприємці повністю позбавлені можливості спрогнозувати як перспективи свого розвитку, так і розвитку всього ринку в цілому.

Часткова невизначеність – це вид невизначеності, який характеризується тим, що ймовірність настання події, а, отже, і ступінь його прогнозованості знаходиться в межах від нуля до одиниці [5, с. 26].

Повна визначеність характеризується близькою до одиниці прогнозованістю настання події. Вона дає можливість суб'єктам економіки з ймовірністю рівною 100% спрогнозувати свою ринкову стратегію, а також основні тенденції розвитку всього ринку в цілому.

Ще один підхід до класифікації невизначеності використовується при здійсненні підприємницької діяльності:

– людська невизначеність пов'язана з неможливістю точного передбачення поведінки людей в процесі роботи;

– технічна невизначеність пов'язана з надійністю обладнання, передбачуваністю виробничих процесів, складністю технології, темпами виробництва, рівнем автоматизації тощо;

– соціальна невизначеність пов'язана з прагненням людей утворювати соціальні зв'язки і допомагати один одному, вести себе з взаємно прийнятими зобов'язаннями, службовими відносинами і ролями. Структура таких взаємовідносин невизначена [3,4].

За часом виникнення невизначеності розподіляються на ретроспективні, поточні та перспективні. Облік даного чинника є необхідним і значущим, оскільки ефект і витрати можуть бути розділені в часі.

За чинникам виникнення невизначеності підрозділяються на економічні та політичні [1, с. 16]. Економічні невизначеності обумовлені несприятливими змінами, що відбуваються в економічному середовищі; політичні – зміною політичного оточення, що впливає на підприємницьку діяльність. Ми вважаємо доцільним додати до цієї класифікації природну невизначеність, яка описується сукупністю кліматичних, погодних та інших факторів.

За місцем виникнення невизначеність в управлінні підприємством може бути наслідком:

– можливих перебоїв у розробці чи реалізації стратегії розвитку підприємства;

– неповної або помилкової інформації стосовно перспектив розвитку даного підприємства й ринку в цілому, рішень, прийнятих на їх підставі;

– невизначеності у встановленні планового періоду і, зокрема, періоду, на який розробляється стратегія розвитку підприємства;

– невизначеності формування цілей підприємства та вибору пріоритетів у визначених цілях;

– помилок в оцінках дійсного стану справ усередині самого підприємства та його місця на ринку [3,5].

Стратегія розвитку фірми в умовах ринкової економіки повинна формуватися з урахуванням цих видів невизначеності на кожному з етапів: на етапі визначення періоду нової стратегії, на етапі формування цілей, при розробці шляхів реалізації обраної стратегії і формуванні напрямів діяльності, при аналізі компетенцій власного підприємства, а також на етапі контролю за виконанням стратегії та оцінці її реалізації.

Наявність невизначеностей значно ускладнює процес вибору оптимальних рішень і може привести до непередбачуваних результатів. На практиці ж, під час проведення економічного аналізу в багатьох випадках не беруть до уваги фактора невизначеності і діють на основі детермінованих моделей, припускаючи, що фактори, що впливають на прийняті рішення відомі точно. Дійсність часто не відповідає цим уявленням, а політика вибору ефективних рішень без урахування фактора невизначеності у багатьох випадках може призвести до різних втрат економічного і соціального змісту.

Список використаної літератури:

1. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций: Монография / А.С. Шапкин. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2003. – 544с.: ил.
2. Черкасов В.В. Деловой риск в предпринимательской деятельности / В.В. Черкасов. – К.: Издательство «Либра», 1996. – 160 с.
3. Клименко С.М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: Навч. посібник. / С.М. Клименко, О.С. Дуброва. – К.: КНЕУ, 2005. – 252 с.
4. Управление предпринимательскими рисками / [Е.В. Иода, Ю.В. Иода, Л.Л. Мешкова, Е.Н. Болотина]; 2-е изд., испр. и перераб. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2002. – 212 с.
5. Устенко О.Л. Теория экономического риска: Монография / О.Л. Устенко. – К.: МАУП, 1997. – 164с.